

# TUSSEN DROOM EN DAAD: OVER CULTUURPARTICIPATIE IN DE TOEKOMST

LANDELIJKE CONFERENTIE FONDS VOOR CULTUURPARTICIPATIE,  
4 NOVEMBER 2010

**‘Tussen droom en daad’ gaf het Fonds voor Cultuurparticipatie als titel mee voor de vijfde landelijke conferentie over cultuurparticipatie op 4 november. Niet zomaar een titel, maar bewust gekozen, zei fondsdirecteur Jan Jaap Knol in zijn welkomstwoord. ‘In tijden van bezuiniging is het van belang het maatschappelijk draagvlak voor kunst en cultuur te versterken, om de samenwerking met de private sector aan te trekken en om beter zichtbaar te maken wat we met zijn allen doen.’ Ofwel: de droom is mooi, maar om die te verwezenlijken zijn realisme, een open houding en overtuigingskracht essentieel. In het fraaie gebouw van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort bogen beleidsmedewerkers van Rijk, provincie en gemeenten zich over hoe in de toekomst cultuurparticipatie veilig te stellen.**

## KEYNOTELEZING ANDRIES VAN DEN BROEK

### OP NAAR KUNSTBEOEFENING 2.0

De manier waarop mensen in hun vrije tijd kunst beoefenen, zal sterk veranderen. Het wordt interactiever, losser, persoonlijker en vrijer. Beleidsmedewerkers en instellingen moeten zich daarom opmaken voor Kunstbeoefening 2.0, stelt Andries van den Broek in zijn keynotelezing.

Andries van den Broek, senior wetenschappelijk medewerker bij het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), begint zijn lezing met enkele cijfers. Over een lange periode is er een stabiel aandeel van tegen de 50% van Nederlanders van zes jaar en ouder die in de vrije tijd met enige vorm van kunstbeoefening bezig zijn. Een kwart doet dit wekelijks; 16% heeft recent les gevolgd. Dit zijn momentopnames – mensen worden bevraagd naar hun cultuurdeelname in de afgelopen twaalf maanden. Zou je hen vragen naar gevolgde lessen in heel de levensloop, dan zou het percentage veel hoger, op zo’n 75%, komen te liggen. De lessen zijn grotendeels in handen van particuliere aanbieders (40%), op afstand gevolgd door centra voor de kunsten (19%) en verenigingen (14%). Al met al best een rooskleurig beeld van cultuurparticipatie. ‘Maar resultaten uit het verleden bieden geen garanties voor de toekomst.’

### Trends

Wat kunnen we van die toekomst verwachten? In zijn toekomstverkenning heeft Van den Broek enkele trends geformuleerd. Hij heeft ze samengevat met de aan SCP-directeur Paul Schnabel ontleende vijf i’s: individualisering, informatisering, informalisering, intensivering en internationalisering. Deze hebben effecten op wat Van den Broek de drie v’s noemt: volume (aandeel & intensiteit), voorkeuren (kunstvorm & houding) en vormgeving (leren & doen).

Grosso modo zullen de eerste twee, volume en voorkeuren, niet sterk wijzigen, maar er staat ons de komende decennia wel grote verandering in de vormgeving van leren en doen te wachten. Met een knipoog naar de wereld van internet noemt Van den Broek dat Kunstbeoefening 2.0: ‘We moeten rekening

houden met een dynamischer en interactieve wijze van beoefening waarin de vrijetijdskunstenaar veel meer dan nu bepalend is. In 1.0 was hij afnemer, nu wordt hij producer.'

De kunstbeoefenaar van de toekomst hecht minder aan tradities, heeft lossere voorkeuren, wil zich niet voor langere tijd binden (want zijn agenda is vol) en zoekt gelijkgezinden liever op in communities dan in clubverband. Het is zaak voor aanbieders en beleidsmakers daarop in te spelen. Dat betekent mee veranderen en groeien, stelt Van den Broek en tovert ter illustratie een trekschuit op de beamer. 'Is het centrum voor de kunsten of de muziekschool te vergelijken met een trekschuit? Een trekschuit functioneert ook anno 2010 nog prima om mensen van A naar B te brengen, maar andere vervoermiddelen zijn sneller, beter en flexibeler.'

En om zijn punt op nog een andere manier duidelijk te maken vraagt hij iedereen die wel eens op YouTube zit, een hand op te steken. Twee derde van de handen gaat de lucht in. En op MySpace? Het woud van handen versplintert. De kunstbeoefenaar zal het niet uitmaken, die vindt zijn weg wel. Maar wie beleid wil maken, zal de (potentiële) kunstbeoefenaar moeten weten te vinden.

#### Legitimatie

Pratend over implicaties van kunstbeoefening 2.0 voor beleidsmakers stelt Van den Broek als eerste dat de overheid terug moet naar de basisvraag: wat zijn je cultuurpolitieke doelstellingen voor deelname en externe effecten? En welke legitimatie heb je om überhaupt beleid op dit terrein te voeren: kunst moet (punt) of kunst moet (komma)? 'Het eerste standpunt is een geloofskwestie', stelt Van den Broek, 'daar kun je mensen niet mee overtuigen.' Hij citeert Thye Adams, keynotespreker van de vorige conferentie, die terecht stelde dat de politieke elite heel lang heeft geloofd dat kunst inderdaad gewoon moet, maar dat ook op dit punt de secularisering toeslaat.

Het tweede standpunt – 'kunst moet, want' – is echter zakelijk en je kunt mensen die nog niet van de noodzaak van kunst overtuigd zijn over de streep trekken met argumenten.

Het beste argument ligt in aantoonbare effecten van kunst. Dat kunstaanbod en creativiteit een gunstig effect heeft op de economie is aangetoond. Ook voor de uitspraak dat cultuuronderwijs leerprestaties verbetert, zijn al wetenschappelijke bewijzen. Dat je daarentegen van kunst gelukkiger wordt en dat cultuur sociale cohesie bevordert, mag goed klinken, maar is nog niet aangetoond.

Van den Broek besluit zijn lezing met enkele machiavellistische adviezen: 'Sceptici overtuig je met goede inhoudelijke argumenten. Cynici overtuig je door het juiste argument uit de juist mond te laten komen. Laat een econoom vertellen dat cultuur goed is voor de economie en een ontwikkelingspsycholoog dat cultuur het leren ten goede komt.'

Meer weten? De keynote van Andries van den Broek was een samenvatting van zijn publicatie 'Toekomstverkenning Kunstbeoefening'. Deze publicatie kunt u bestellen of downloaden op de website van het SCP ([www.scp.nl](http://www.scp.nl))

## REFERENT JAN BRANDS

### RUIL REGIE NIET IN VOOR MARKTWERKING

In zijn reactie op keynotespreker Andries van den Broek verkent Jan Brands de gevolgen van kunstbeoefening 2.0 voor kunsteducatie. Hij adviseert om ook in tijden van bezuinigingen bestaande infrastructuren veilig te stellen.

‘Ik ga proberen het ontzettend oneens te zijn met Andries, al ben ik dat niet.’ Aldus steekt referent Jan Brands, directeur van Kunstconnectie, van wal. Om het vervolgens toch op puntjes oprecht oneens te zijn met de vorige spreker. ‘Volgens Andries valt er niets te zeggen over de intrinsieke waarde van kunst, maar dat is niet waar. Door kunst leer je anders kijken naar de werkelijkheid.’ En gelukkig worden door kunst mag dan misschien nooit geverifieerd zijn, gefalsificeerd is het ook niet volgens Brands: ‘Ellendig wordt je in elk geval niet van kunst.’

#### Marktwerving

Maar Brands gebruikt zijn tijd vooral om de consequenties van Van den Broeks verhaal door te trekken naar het veld van kunsteducatie. ‘Is kunstbeoefening 2.0 ook kunsteducatie 2.0?’

Brands verwacht dat marktwerving in de toekomst belangrijker wordt. Overigens is nu al een groot deel van de kunsteducatie commercieel, getuige de 40% particulier aanbod. ‘Uitspraken als “er gaat heel veel overheidssubsidie naar zaken die mensen zelf ook kunnen betalen” kloppen dus niet.’ Er zal deels een verschuiving van publiek naar privaat komen en cultureel ondernemerschap wint aan belang.

‘Maar marktwerving kent ook grenzen en is niet zaligmakend’, stelt Brands. Sommige doelen van cultuureducatie – zoals zoveel mogelijk mensen laten kennismaken met cultuur – kun je niet overlaten aan de markt, daar blijft regie vanuit de overheid nodig. Centra voor de kunsten moeten bijvoorbeeld in staat blijven om in alle disciplines lessen te verzorgen, als ontmoetingsplek te fungeren, amateurkunstenaars te faciliteren en een partner te zijn voor scholen en maatschappelijke instellingen. In de manier van werken zijn wel veranderingen nodig: De rollen van aanbieder en afnemer zullen steeds meer door elkaar lopen.’

#### Aircruise

Brands maakt zich zorgen over de op handen zijnde bezuinigen. Het zou desastreus zijn om de bestaande infrastructuur te ontmantelen. Hij wijst erop dat dat op lange termijn een duurdere oplossing is dan handhaven. Niet alleen heb je bij opheffen te maken met frictiekosten, als je in betere tijden toch weer terug wilt naar de oude voorzieningen is alles opnieuw opzetten dubbel zo duur.

Samenvattend komt Brands’ boodschap erop neer dat we het bestaande in nieuwe vorm moeten handhaven. Want inderdaad, de trekschuit is niet meer van vandaag en zeker niet meer van de toekomst.

‘Vaarwel trekschuit, welkom aircruise’, besluit Brands. De aircruise mag een relatief langzame manier van vervoer zijn, het biedt de reiziger onderweg wel veel comfort. ‘Want we gaan niet alleen van A naar B, ook de reis zelf is een doel.’

## LANDELIJKE BENCHMARK

Als alle gemeenten op dezelfde manier gegevens over cultuurparticipatie verzamelen, kunnen deze cijfers benut worden voor benchmarking. Dat was de gedachte achter de RCO (Richtlijn Cultuurparticipatie Onderzoek). Die richtlijn leverde, aldus SCP-onderzoeker Andries van den Broek, niet het gedroomde succes op, omdat sommige gemeenten toch hun eigen draai aan de vragenlijst gaven. Een andere

mogelijkheid om tot een landelijke benchmark te komen zou zijn dat gemeenten aanhaken bij het nationale onderzoek van het SCP. Deze mogelijkheid is in overleg tussen het Fonds voor Cultuurparticipatie en het SCP aan de orde geweest. Nadeel is dat op dit moment nog onzeker is in welke vorm en omvang het SCP-onderzoek verder vorm zal krijgen.

Nieuws over de voortgang van het SCP-onderzoek en over de mogelijkheid om deze voor een landelijke benchmark in te zetten, zal op de nieuwe website Kennisatelier Cultuurparticipatie aangekondigd worden.

## KENNISATELIER CULTUURPARTICIPATIE

Op 1 december gaat de website Kennisatelier Cultuurparticipatie online. De website is bedoeld om te informeren en te inspireren. De bezoeker kan er het volgende aantreffen:

- Agenda: met data van bijeenkomsten en conferenties
- Netwerk: alle namen van contactpersonen bij gemeenten, provincies en het Fonds voor Cultuurparticipatie
- Inspiratie: een databank met inspirerende cultuureducatie- en participatieprojecten met bij elk project contactgegevens
- Bibliotheek: een link naar de catalogus van Cultuurnetwerk Nederland met een overzicht van actuele, relevante vakpublicaties (highlights), overzicht van relevante onderzoeksvoorstellen, verslagen van conferenties/kennisateliers en van ingediende plannen van gemeenten en provincies voor de Regeling Cultuurparticipatie
- Achtergrondinformatie: met onder meer lopend (monitor)onderzoek
- Veel gestelde vragen

Hebt u een inspirerend project? Mail het naar Julia Terlunen of Josephine Lemmens:  
[j.terlunen@cultuurparticipatie.nl](mailto:j.terlunen@cultuurparticipatie.nl) / [j.lemmens@cultuurparticipatie.nl](mailto:j.lemmens@cultuurparticipatie.nl)

## DEELSESSIE 1: MONITORING EN EVALUATIE

### WETEN WAT JE WILT WETEN EN WAAROM

**Monitoren en evalueren maakt nadrukkelijk deel uit van de programma's cultuurparticipatie. Met de opgedane kennis kun je je beleid en uitvoeringspraktijk verbeteren. Twee gemeenten en een provincie vertellen hoe zij dat aanpakken.**

Bij het starten van een monitor- of evaluatietraject moet je je als beleidsambtenaar vier vragen stellen: Wat wil ik weten? Waarom wil ik dat weten? Hoe pak ik dat aan? En wat doe ik met de opbrengst? Het is je taak en verantwoordelijkheid om vooraf een concreet doel te bepalen en het belang van onderzoek voor jezelf en anderen duidelijk te maken: laten zien wat beleid of een project oplevert. Dit kan via 'tellen en turven', maar er is ook behoefte aan meer kwalitatieve informatie. Monitoring en evaluatie hoeft trouwens niet altijd via het (laten) uitvoeren van onderzoek plaats te vinden. De deelnemers van deze sessie zijn het erover eens dat kennis en ervaring over het proces van monitoring en evaluatie meer met elkaar gedeeld zouden moeten worden. Zo hoeft niet iedereen telkens het wiel uit te vinden.

#### Emmen: Social Return On Investment

De gemeente Emmen is een traject gestart om prestatie-indicatoren voor cultuurbeleid vast te stellen. Onderzoeksbureau Movingpeople voert bij drie projecten een effectmeting uit. Volgens onderzoeker Jeannette Medema komen hier kwalitatieve indicatoren uit voort die gebruikt kunnen worden om resultaten - de maatschappelijke opbrengst - van projecten vast te stellen.

En er is meer, vertelt Pieternel Teekens (beleidsmedewerker cultuur): 'Als je weet hoe je beleid functioneert, kun je deze kennis gebruiken als input voor nieuw beleid, bij het toekennen van subsidies en om bestaand beleid bij te sturen.' Ze is ervan overtuigd dat een goed systeem voor monitoring en evaluatie veel oplevert, maar het traject vraagt een lange adem en ruimte om te experimenteren.

#### Noord-Brabant: Monitor Cultuureducatie in het onderwijs

Onderzoeker Ria Timmermans (KPC groep) vertelt dat de provincie wilde weten hoe cultuureducatie op scholen in Brabant ervoor staat, hoe die zich verhoudt tot de rest van Nederland en wat de effecten zijn van de jarenlange beleidsmatige inzet. De monitor heeft een schat aan informatie opgeleverd met aanwijzingen voor toekomstig beleid voor de provincie, maar ook voor de provinciale steunfuncties en de marktplaatsen (waarvan de provinciale financiering in 2013 stopt).

Beleidsmedewerker Addy van Hemert zet de monitor Cultuureducatie strategisch in. Het levert hem in de discussie over provinciale kerntaken goede argumenten op om te bepleiten dat voorzieningen voor cultuureducatie in stand worden gehouden.

#### Rotterdam: Cultuurparticipatieonderzoek in deelgemeenten

Het gemeentelijke Centrum voor Onderzoek en Statistiek doet in zeven deelgemeenten onderzoek naar het bereik van cultuur en de behoeften van bewoners. 'Bij het intensief inzetten op kunst en cultuur voor sociale en economische ontwikkeling wil je informatie over de bevolkingsgroep die in een wijk woont', aldus Olga Smit (coördinator Programmabureau Cultuurbereik). Rotterdam kent een ontwikkeling van grofmazig (vrijtijdsomnibus) naar fijnmazig bevolkingsonderzoek (enquêtes, gespreken met bewoners en organisaties in een wijk). Cijfers over de deelgemeenten vormen een basis om meer bottom-up te werken, en te sturen.

Gespreksleider: Femie Willems, secretaris FCP  
Verslaglegging: Vera Meewis, Cultuurnetwerk Nederland

Sprekers:

Pieterneel Teekens, beleidsmedewerker cultuur, gemeente Emmen  
Jeannette Medema, onderzoeker Movingpeople  
Olga Smit, coördinator Programmabureau Cultuurbereik, gemeente Rotterdam  
Addy van Hemert, beleidsmedewerker cultuur, provincie Noord-Brabant  
Ria Timmermans, onderzoeker KPC groep

## DEELSESSIE 2: INFRASTRUCTUUR CULTUUREDUCTIE ONDER DRUK?

### SCHUIVENDE VERANTWOORDELIJKHEDEN

**Door de bezuinigingen staat de infrastructuur voor cultuureductie onder druk. In deze sessie vertellen twee provincies en één gemeente hoe zij ernaar streven voorzieningen toch overeind te houden.**

Ellen Koning vertelt dat de provincie Noord-Holland cultuureductie niet langer als kerntaak beschouwt. Dat betekent dat de eerstelijnstaken overgeheveld worden naar de gemeenten en dat de huidige zeven regionale steunfunctie-instellingen verdwijnen. De subsidie wordt in twee jaar afgebouwd, waarbij voorlopig de subsidie voor eerstelijnstaken veiliggesteld wordt. De provincie laat een onderzoek uitvoeren naar welke voorzieningen er zijn, wat scholen wensen en wat ze bereid zijn ervoor te betalen. Dat moet uitmonden in enkele scenario's. De komende tijd moeten gemeenten zich beraden op hun eigen taak en rol. Koning ziet dat kleinere gemeenten elkaar opzoeken. 'Er is een ontwikkeling naar regionale agenda's voor cultuur.'

#### Onzekerheid

Dit nieuwe beleid van Noord-Holland betekent voorsnog vooral onzekerheid, vertelt Marlies Romeijnders (Zaanstad). Op een na worden alle medewerkers bij steunfunctie-instelling FluXus ontslagen en onduidelijk is wie hun taken kan en moet overnemen. 'En regionale samenwerking mag als kansrijk genoemd worden, extra middelen om die te stimuleren, ontbreken.' Toch ziet Romeijnders ook kansen. Zo gaan twee consultants van FluXus werken als combinatiefunctionaris op brede scholen en verwacht de gemeente veel van ICC'ers en CKV-docenten.

#### Belang van jongeren

Denk creatief, is de les van Paul Vogelesang (EDU-ART Gelderland). Er is momenteel veel geld voor 'Vitaal platteland', daar liggen ook kansen en mogelijkheden voor cultuureductie. Denk ook buiten bestaande hokjes. 'Als een andere instelling het beter doet dan een centrum voor de kunsten, werk ik daarmee samen. Het gaat om het belang van kinderen en jongeren, niet om behoud van centra voor de kunsten.' EDU-ART hanteert het principe 'graag of niet'. Ze investeert niet in scholen of instellingen die eigenlijk niets willen met cultuureductie.

Vogelesang heeft ook een zorg: niemand voelt zich verantwoordelijk voor het stapelen van bezuinigingen. 'Het Rijk schrapt en passant de cultuurkaart weg, dat betekent voor EDU-ART een verlies van 250.000 euro.'

#### Zichtbaar

Uit de discussie na de presentaties rollen enkele aanbevelingen. Maak meerjarige afspraken met scholen. De gemeente Enschede en de provincie Gelderland hebben daar uitstekende ervaringen mee: scholen committeren zich aan je en laten zich bovendien bij bezuinigingen horen.

Maak de effecten van bezuinigingen concreet, adviseert Vogelesang. Laat zien wat gemeenten kwijtraken als ze iets niet meer subsidiëren. 'Daar schrikken ze van.' En maak de effecten van (pure) marktwerking zichtbaar.

Ten slotte is het goed te zoeken naar nieuwe doelgroepen voor cultuureductie. Ouderen, maar ook de allerjongsten. Kinderopvang is nog een vrijwel onontgonnen terrein.

Gespreksleiders: Piet Hagnaars, directeur Cultuurnetwerk Nederland en Eveline de Graaff, senior beleidsmedewerker IPO  
Verslaglegging: Bea Ros, Zunneberg & Ros Tekstproducties

**Sprekers:**

Ellen Koning-Vereecken, beleidsadviseur Cultuur & Cultuurhistorie, provincie Noord-Holland  
Marlies Romeijnders, senior beleidsadviseur Cultuur, gemeente Zaanstad  
Paul Vogelezang, directeur EDU-ART, Gelderland

## DEELSESSIE 3: ONDERZOEK NAAR TALENTONTWIKKELING

### EEN BREDE BASIS OF EEN SMALLE TOP?

**Definities en doelstellingen van talentontwikkelingsprojecten zijn vaak niet helder, blijkt uit het onderzoek van Peter van der Zant van Bureau ART. Hij nodigt in deze sessie deelnemers uit input te leveren voor de tweede fase van het onderzoek.**

Van der Zant voerde het onderzoek uit in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie, vier gemeenten en de provincie Drenthe. De eerste fase van het onderzoek betrof een inventarisatie en beschrijving van talentontwikkelingsbeleid en –projecten. In de tweede fase, die begin 2011 start, zullen de resultaten en effecten aan de orde komen met als mogelijke producten effectmetingen, een typering van projecten en effecten en checklists.

#### Twee voorbeelden

Jacobien Sierts vertelt dat de gemeente Almere een brede basis wil bieden aan kansen voor talentontwikkeling in de eigen wijk, bijvoorbeeld via talentscouts en combinatiefunctionarissen. Daarnaast zet de gemeente in op excellentie met als doel een brug te slaan tussen het voortgezet en het kunstvakonderwijs. De gemeente vroeg instellingen die met talenten werken om hiervoor een plan te schrijven.

De gemeente Tilburg richt zich op een doorgaande leerlijn als basis voor talentontwikkeling, vertelt Nol Luijbregts. Te beginnen bij de vroeg- en voorschoolse educatie en via het onderwijs en Factorium, centrum voor de kunsten in Tilburg, naar het kunstvakonderwijs. De gemeente telt vijf kunstvakopleidingen en VO-scholen met vooropleidingen voor dans, beeldende kunst en sport.

#### Eerste bevindingen

Van der Zant herkent de verhalen uit Almere en Tilburg. Ze sluiten aan bij zijn eerste bevindingen. Het begrip talentontwikkeling is breed: het verwijst zowel naar kennismaking met kunst in de wijken als naar begeleiding van toptalenten naar een professionele carrière. 'De definities en doelstellingen van talentontwikkelingsprojecten zijn vaak niet helder', zegt Van der Zant. 'Is die brede kennismaking in de wijk wel talentontwikkeling of moeten we dit meer algemeen cultuurparticipatie noemen?' Hij benadrukt het belang van meetbare doelstellingen en van monitoring en evaluatie.

Er blijkt in beleidsnota's en in projecten weliswaar aandacht te zijn voor alle niveaus van talentontwikkeling, maar aandacht voor de doorstroom tussen de niveaus blijft vaak achter(wege). Juist die doorstroom lijkt echter belangrijk te zijn. Ook is het zaak om de omgeving, bijvoorbeeld ouders, actief bij de ontwikkeling van het talent te betrekken.

#### Vervolgonderzoek

Toon Kets, gespreksleider en begeleider van het onderzoek, vraagt de aanwezigen wat zij uit een vervolgonderzoek willen halen. Allen onderschrijven het doel van dit vervolgonderzoek (een typering van projecten en effecten). Daarnaast worden drie vragen toegevoegd. Sierts (Almere) is benieuwd naar de verschillen tussen disciplines bij talentontwikkeling en naar welke samenwerking tussen instellingen nodig is om doorstroom tussen talentenniveaus te realiseren. In Almere merkt ze dat instellingen elkaar soms meer als concurrent dan als partner in talentontwikkeling zien. Luijbregts (Tilburg) voegt toe dat daarbij ook de verhouding tussen commerciële en gesubsidieerde instellingen interessant is.

Gespreksleider: Toon Kets, secretaris FCP

Verslaglegging: Sanne van den Hoek, Cultuurnetwerk Nederland

Sprekers:

Jacobien Sierts, gemeente Almere

Nol Luijbregts, gemeente Tilburg

Peter van der Zant, onderzoeker Bureau ART

## DEELSESSIE 4: HOE EVALUEER JE WIJKGERICHTE PROJECTEN EN BELEID?

### STEL DE JUISTE VRAGEN OP HET JUISTE MOMENT

**Deze deelsessie wil handvatten bieden voor monitoring en evaluatie van wijkgerichte cultuurparticipatie. Deelnemers en een panel van deskundigen reageren op twee casussen met dilemma's uit de praktijk.**

Hoe kom je als beleidsambtenaar aan goede informatie om het succes van een wijkgericht project te kunnen bepalen? Laat je onderzoek doen of luister je naar meningen van uitvoerders en betrokkenen? En zijn je doelstellingen eigenlijk wel helder genoeg om effecten te meten?

#### Cijfers en verhalen

Het Kulturhuske staat in een herinrichtingswijk in Hengelo en is een soort 'huiskamerpodium voor activiteiten voor en door bewoners'. Het is een idee van bewoners zelf, maar sloot mooi aan bij de doelstelling voor volkscultuurbeleid om de culturele identiteit van Hengelo zichtbaar te maken. Dit project wordt vanaf het begin gemonitord, door elke zes tot acht weken met betrokken instanties bij elkaar te komen. De resultaten van het eerste jaar zijn zichtbaar gemaakt in een boekje met kerncijfers en daarnaast met verhalen van bewoners. 'Als het lukt om mensen in de wijk te mobiliseren via een laagdrempelige ontmoetingsplek is dat alleen al een goed resultaat', vindt Klaske Buis (ambtenaar cultuur). Panellid Hanka Otte vindt de bewonersverhalen een mooi voorbeeld dat je niet altijd onderzoek nodig hebt om politici duidelijk te maken wat er is gebeurd.

#### Evaluatie en motivatie

Het project 'Bossche Battle' is ontstaan en gefinancierd uit armoedebeleid. In dit project gaan jongeren uit vier verschillende wijken een sportieve en culturele strijd aan. Op deze manier hoopt de gemeente de cultuurparticipatie van 8-18-jarigen uit gezinnen met een minimuminkomen te verhogen. Naast een evaluatierapport vanuit de projectorganisatie hebben twee stagiaires onderzoek gedaan naar motivatie onder de deelnemers. Gemeten is of het project aanslaat. Projectleider Guido Jochems vraagt zich af of er niet een overkoepelend evaluatiekader voor cultuurparticipatieprojecten moet komen. Panellid Otte merkt op dat uiteindelijk niet gemeten is of het beoogde effect daadwerkelijk is bereikt. Vaak denken mensen pas halverwege een project aan evaluatie. Dan is het te laat voor de noodzakelijke nulmeting.

#### Vragen

Panellid Teunis IJdens vraagt zich af of met evaluatieonderzoek is te bepalen welk van de twee gepresenteerde projecten het beste is. En weten we nu of sommige aspecten van wijkgerichte projecten wel werken en andere niet? 'Dat is belangrijke kennis om te kunnen bepalen waar je als gemeente je geld op inzet.'

Voorafgaand aan een evaluatie zijn de volgende vragen essentieel: Wat wil je eigenlijk te weten komen? Wat is het doel van je evaluatie? Wie wil je overtuigen? Evalueer je op beleids- of projectniveau? Hoe formuleer je meetbare doelstellingen? Evalueer je alleen om te verantwoorden of ook om te leren?

Gespreksleider: Josephine Lemmens, secretaris FCP  
Verslaglegging: Vera Meewis, Cultuurnetwerk Nederland

**Sprekers:**

Klaske Buis, ambtenaar cultuur, gemeente Hengelo  
Marieke Arends, projectmedewerker Wijkaanpak, gemeente Hengelo  
Alfons Rupert, bewoner en initiatiefnemer kulturhuske Ma2  
Henk van de Wetering, bewoner en initiatiefnemer kulturhuske Ma2  
Guido Jochems, manager projectbureau, De Muzerije

**Panel:**

Teunis IJdens, senior projectleider advies en onderzoek, Cultuurnetwerk Nederland  
Hanka Otte, Promovendus Kunsten, Cultuur en Media Rijksuniversiteit Groningen

## DEELSESSIE 5: VERANKERING

### ZAKELIJKE KEUZES MAKEN

**De Regeling Cultuurparticipatie is nadrukkelijk bedoeld als tijdelijke financiering van projecten. Bij gebleken succes is het aan de gemeente of provincie om te zorgen voor verankering. Leeuwarden en Arnhem presenteren een casus en vragen deelnemers aan de sessie om advies.**

Wel of niet verankeren is idealiter een zakelijke afweging. In plaats van klakkeloos door te gaan met wat je eenmaal gestart hebt, gaat het om de keuze: is dit de goede weg of kan hetzelfde doel ook op een andere manier bereikt worden? Het eerste deel van die vraag hebben Leeuwarden en Arnhem al met 'ja' beantwoord. Hun zorg is alleen hoe ze verankering moeten realiseren.

#### Productiehuis in Leeuwarden

Het Productiehuis Popcultuur is opgezet als vervolg op de pop- en muziekopleidingen in de stad en begeleidt muzikale toptalenten in een professionele carrière. 'Zo proberen we ze te behouden voor onze regio', vertelt Bente van Berkum. Het Productiehuis krijgt nu nog subsidie van provincie en gemeente. Om het voor de toekomst veilig te stellen zoekt de gemeente samenwerking in de drie noordelijke provincies en een eventuele fusie met het Productiehuis Popcultuur in Groningen. Dit alles onder de noemer 'Hier in het noorden gebeurt het'.

Dus iedereen wil het Productiehuis behouden, maar alleen geld is een knelpunt, concludeert de zaal over de Leeuwardense casus. Er komen suggesties om te zoeken naar sponsoring. Ellen Koning (Noord-Holland) adviseert om een goede ambassadeur te zoeken die geld uit de markt kan halen.

Zorg dat de toptalenten na hun doorbraak zich committeren aan jullie, stelt Julia Terlunen (FCP) voor. 'Ze zouden een deel van hun inkomsten kunnen afdragen aan het Productiehuis.' Of laat hen een gratis optreden verzorgen, tipt een ander.

#### Arnhemse cultuurscouts

In de gemeente Arnhem draait sinds 2008 het programma Cultuur in de wijk. Er werken inmiddels zes cultuurscouts in twintig wijken, vertelt Saskia Wilmsen. Doel is om bewoners kennis te laten maken met kunst en cultuur en door actieve cultuurdeelname de leefbaarheid en sociale cohesie in de wijk te vergroten. De scouts inventariseren wensen van bewoners, organiseren activiteiten en zorgen voor netwerken en verbindingen tussen partijen in de wijk. Het project loopt tot en met 2012 en wordt voornamelijk gefinancierd uit incidentele middelen, zoals de gelden voor Vogelaarwijken. De gemeente wil het programma continueren, waarbij de nadruk moet komen te liggen op uitbouw van netwerken in de wijk en meer regie bij de bewoners.

Zoek vooral verbindingen met verenigingen en clubs in de wijk, adviseren de aanwezigen. Die zouden je startpunt moeten zijn. 'Zet ankermensen uit die verenigingen bij elkaar, dat werkt bij ons in Brabant heel goed', zegt Nol Luijbregts (Tilburg). En zorg dat je cijfers krijgt over de effecten, klinkt het van diverse kanten. De gemeente Rotterdam heeft op basis van evaluatie besloten cultuurscouts structureel te subsidiëren, vertelt Olga Smit. 'Wijkbewoners meldden dat er in hun wijk meer te beleven viel.'

Gespreksleider: Willemijn in 't Veld, secretaris FCP  
Verslaglegging: Bea Ros, Zunneberg & Ros Tekstproducties

Sprekers:  
Bente van Berkum, gemeente Leeuwarden  
Saskia Wilmsen, beleidsadviseur cultuur gemeente Arnhem

## DEELSESSIE 6: DE EERSTE TWEE JAAR REGELING CULTUURPARTICIPATIE ONDER DE LOEP

### SAMEN DE RESULTATEN BETER ZICHTBAAR MAKEN

**In deze sessie bespreken deelnemers de ervaringen tot nu toe met de Regeling Cultuurparticipatie. Wat gaat goed en wat kan beter? Na twee inleidingen en een groepsdiscussie luidt de conclusie dat vooral de zichtbaarheid flink verbeterd moet worden.**

Sinds 2009 krijgen provincies en de 35 grootste gemeenten jaarlijks een decentralisatie-uitkering cultuurparticipatie uit het Provincie- en Gemeentefonds die zij zelf met eenzelfde bedrag aanvullen. De regeling loopt bijna twee jaar en is dus halverwege. Een goed moment om de ervaringen van de provincies en gemeenten en die van het fonds te bespreken.

#### Sterke punten

Max van Alphen (Kunstbalie) bespreekt het meerjarige project 'Kunst Lokaal', dat Kunstbalie op verzoek van de provincie Noord-Brabant samen met de centra voor de kunsten uitvoert. Kunst Lokaal geeft de centra de kans te experimenteren met vormen van samenwerking tussen regulier onderwijs, kunsteducatie en amateurkunst. Van Alphen ging in op de aanpak, het uitvoeringsproces en de effecten. Centraal in zijn betoog is de vraag hoe je de resultaten zichtbaar maakt voor anderen, zodat die ook op langere termijn door blijven klinken.

Fondsdirecteur Jan Jaap Knol vraagt zich in tien punten af of we het wel goed doen. Als sterke punten noemt hij de samenwerking tussen de drie overheidslagen vanuit gelijke doelen, een gezamenlijke inzet van middelen en de brede, regionale spreiding. Vergeleken met vorige regelingen zijn de contacten nu veel intensiever en door de bijeenkomsten, het jaarboek en de kennisateliers is er goede kennisuitwisseling.

#### Beter zichtbaar

Zwak is volgens Knol de technisch ingewikkelde constructie van de Regeling. 'Vorm lijkt soms te prevaleren boven inhoud.' Bovendien moeten resultaten veel beter zichtbaar worden gemaakt: laat zien hoeveel mooie en goede dingen er plaatsvinden. Vooral ook omdat in de huidige discussies over subsidies kunsteducatie en cultuurparticipatie te weinig voor het voetlicht worden gebracht. 'We moeten politiek veel meer engagement voor dit onderwerp krijgen.'

Gespreksleider Lucie Musterd vat beide inleidingen samen als een pleidooi voor inside -> out. De discussie spitst zich daar ook op toe: het zichtbaar maken van de resultaten van de Regeling in gemeenten en provincies. Ook de deelnemers benadrukken hoe belangrijk het is politiek engagement voor cultuurparticipatie (weer) te winnen door bijvoorbeeld duidelijk te maken welke effecten er met kunsteducatie en amateurkunst te bereiken zijn.

Die resultaten zijn alleen haalbaar als het Rijk, de provincies en gemeenten samen blijven werken, afstemming en samenhang zoeken en van elkaar willen blijven leren. Het fonds moet daar de leiding in houden en zo nodig ook samen met provincies en gemeenten een nieuwe koers durven ontwikkelen. De infrastructuur moet samenhangend zijn, maar niet star. Waar nodig moeten veranderingen mogelijk zijn.

Gespreksleider: Lucie Musterd, voorzitter Adviescommissie Kunsten, Plusregeling Cultuurparticipatie FCP  
Verslaglegging: Piet Hagens, directeur Cultuurnetwerk Nederland

Sprekers:

Max van Alphen, senior adviseur subsidies en projecten Kunstbalie (Noord-Brabant)

Jan Jaap Knol, directeur FCP